

E történet fényében tehát csak ajánlani tudom e kötetet mindazoknak, akikből még nem vészett ki a remény, hogy választékos modorban is lehet jobb belátásra bírni szakmai partnereiket.

Halász Gábor: Az oktatáskutatás globális trendjei. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013

Bozsik Viola: Az oktatáskutatás útjai

Az ELTE kiadásában megjelent rövid tanulmánykötetben Halász Gábor az oktatáskutatás globális trendjeit mutatja be.

A tanulmány először definiálja, mit ért oktatáskutatáson, s ezt a cseppet sem könnyen lehatárolható fogalmat, az OECD fogalommagyarázatára alapozva, ekként határozza meg: „Az oktatáskutatás egy rendszer, s beletartoznak a tanulásra és a tanításra (annak formális és informális változatára egyaránt), az oktatási rendszerre, az oktatáspolitikára, az általános nevelési elvekre, az oktatás hatásaira és fejlesztésére, innovációra vonatkozó kutatások. Olyan interdiszciplináris kutatásokat foglal magában tehát, melyek akár az oktatásra, akár a tágabb értelmű nevelésre, akár a tanulásra, akár a tanításra, és végül akár a nevelés, akár a szocializáció kérdéseire koncentrálnak.”

Ezt követően a tanulmány bemutatja, miként alakult a 20. század második felében az oktatáskutatás helyzete. A 60-as években rengeteg kutatás zajlott, azonban az 1970-es évektől megingott az ezek hasznosságába vetett hit, megfogalmazódott az a kritika, hogy a kutatások szakmai színvonala nem elég magas, és az eredményekkel se az oktatáspolitikára, se az iskolai gyakorlat nem tud mit kezdeni. Újabb fellendülés a 90-es években következett be, mikor az OECD tagállamai oktatáskutatási politikáinak átfogó értékelésébe kezdett, s erről jelentést készített. Az ezt követő időszakra a kormányzati szerepnek, az ágazat elszámoltathatóságának növekedése a jellemző, valamint az innovációs politikák felértékelődése és a globalizálódás. Megjelent az igény a *nemzeti* oktatáskutatási politikák megerősödésére, s voltak országok, ahol valóban ki is dolgoztak nemzeti stratégiákat az oktatáskutatás fejlesztésére, és anyagi forrást is biztosítottak ehhez. Ez főként a fejlett országokra volt jellemző (USA, Nyugat-Európa, Dél-Kelet-Ázsia, Ausztrália), ahol az oktatáskutatásnak erős pozíciója volt, az akadémiai közösség és a politikusok egyaránt hittek e terület fontosságában, és ahol a pedagógus-társadalom nyitott volt az új tudás befogadására. Európában az EU egyre nagyobb szerepvállalása miatt remélhető, hogy az oktatáskutatás amúgy országonként eltérő megbecsültsége és fontossága egységesen nagyobb jelentőséget kap.

Napjaink oktatáskutatásában a szerző 13 trendet azonosít, ezek a következők:

- 1. Módszertani sokszínűség, különböző paradigmák.** Vita folyik a tudományterület határaitól, természetéről, s ezzel összefüggésben országonkénti pozíciójáról. Olyan vitákra kell gondolni, mint például az oktatáskutatás helye a társadalomtudományban és a gazdasági/társadalmi fejlődésben. Ezek minden szakmaiságuk mellett politikai viták is egyben, például az alapkutatások és alkalmazott kutatások viszonyáról folytatott vita gyakorlati tétje, hogy az oktatáskutatásnak a kormányhivatalok közül a gyakorlati problémák megoldásáért felelős oktatási hivatalok, avagy inkább a tudományra koncentráló, az új tudás megteremtéséért felelős szervek legyenek-e a gazdái? A területet továbbá módszertani sokszínűség jellemzi, nincs tehát egy egységesen elfogadott paradigma, sokféle oktatáskutatás létezik (esettanulmány-jellelő, leíró, történeti, etnográfiai stb.). Vannak azonban, akik ezt nem hiányosságnak, hanem értéknek tekintik, s úgy gondolják, jó, ha nem az adott kutató/döntéshozó személyes beállítottságától függ (mit tart a tudományos kutatás céljának, hogyan tekint az emberi megismerés természetére), milyen módszereket alkalmaz, hanem helyzettől, kutatási kérdéstől függően válogatja ki, milyen módszerre van éppen szüksége. Sőt, hitelesebbé is tehet egy kutatást, ha eltérő paradigmákat követő kutatók ugyanarra a következtetésre jutnak benne.
- 2. Minőségre koncentráló viták** jellemzik az oktatáskutatást: színvonalas folyóiratokban jelennek meg a tanulmány, fogadja el a tudományos közösség, meghatározott módszertani megoldásokat és kutatási paradigmákat alkalmazzon, és nagyon fontos a kutatás gyakorlati felhasználhatósága is, ennek kritériumairól szintén vita folyik.
- 3. Tényeken alapuló megközelítés.** Ez egyfajta módszertan, és minőségbiztosítási eszközként is funkcionál, az EU oktatáspolitikájának szerves része. Fontos azonban leszögezni, hogy kritikák is megfogalmazódnak ezzel a módszerrel szemben.
- 4. A közvetítői funkció intézményesülése,** vagyis az oktatáskutatás három érintett nagy csoportja – a szakma képviselői (tanárok), az ágazat működtetői (politikuskok) és a tudományos élet szereplői (oktatáskutatók) – közötti közvetítésre, fordításra létrehozott intézmények. Ezek összegyűjtik, rendszerezik és szintetizálják a kutatási eredményeket, és nyilvános adatbázisokban tárolják azokat, így megkönnyítik, hogy hozzáférhetőek és használhatóak legyenek a tanárok számára.
- 5. Igyekszik felhasználóbarátabb lenni.** A „jó” kutatás kritériumává vált annak gyakorlati használhatósága, illetve új típusú kutatások indultak meg: a tanárok és kutatók szoros együttműködésére épülő részvételi akciókutatás, a tudásteremtő iskola (önmaguk folyamatos elemzése, tudásuk továbbfejlesztése és másokkal való megosztása) és a gyakorlatközösségek, vagyis olyan csoportok, akik hasonló problémákra közös tanulással keresik a megoldást.

6. **Előterbe kerül az oktatáskutatás értékelői funkciója**, vagyis a politikai döntéshozatal előtt, mellett vagy után a meghozott intézkedések értékelését végzik független kutatóintézetek és egyetemek. Jelentősek a tanulói teljesítmény értékelésére létrejött kutatások, standardizált tesztekkel történő tanulói teljesítménymérések.
7. **A kutatási területek és témák sokfélesége.** Rendkívül változatos képet mutat az oktatáskutatás által felölelt témák sokasága, és nyomon követhető rajtuk az éppen társadalmi vagy politikai vita tárgyát képező kérdések túlsúlya, és az ehhez köthető tanszékalapítások, konferenciátémák, tematikus folyóiratok. Ilyen „divatos” téma napjainkban a szakképzés, a felsőoktatás, az SNI-s gyerekek oktatása, a pszichológia az oktatásban stb. Lehetséges olyan csoportosítás is, mely különböző társadalmi problémákra keresi a választ (pl. egyenlőtlenségek, szülők és helyi közösségek, globalizálódás). Ugyanakkor a nemzeti hagyományok is meghatározzák országunként az oktatáskutatás területeit.
8. **Interdiszciplinaritás.** Az oktatáskutatás eleve foglalkozik makroszintű (társadalmak), mezoszintű (intézmények) és mikroszintű (egyének) témákkal, s ráadásul a problémaorientáltság is az interdiszciplináris szemléletet erősíti, hiszen nem az a lényeg, milyen terület képviselője a kutató, hanem, hogy milyen eredményesen tudja a problémát megoldani. Megemlítendő a neveléstudomány egyre szorosabbá váló kapcsolata a kognitív idegtudományokkal és a közgazdaságtannal, ezek eredményeinek beépülése a mindennapi oktatási gyakorlatba, vagy utóbbival kapcsolatosan az elszámoltathatóság fogalmának beemelése az oktatási rendszerekbe. A „jó vezetést, menedzsmentet” vizsgáló kutatás már nem leíró, hanem javítani, változtatni akaró, és teret kapott az oktatáskutatásban az ökoszisztémákban való gondolkodás is, mely képes összefüggéseket látni ott, ahol a lineáris gondolkodásmód nem venné észre ezeket. Az interdiszciplinaritás mellett egyes tudományterületek erősödése is tapasztalható, melynek több oka is lehet: egyrészt a terület fejlődése, mely által válaszokat tud adni olyan kérdésekre, melyekre korábban nem tudott, másrészt az oktatásban zajló változások következtében megjelenő igény ezekre a tudásokra, valamint olyan megrendelők kereslete, mint amilyen az Európai Bizottság; és végül a pályázati rendszerek, melyek lehetővé teszik új szereplők belépését az oktatáskutatás világába.
9. **A változások gyorsulása.** A globalizálódás és az internet megjelenésének következtében megnő a rendelkezésre álló és könnyen elérhető információ, valamint egyszerűbbé válik különböző kutatók egymásra találása.
10. **Az egész életen át tartó tanulás,** és ezáltal az oktatáskutatás szélesedő területei, mely így már nemcsak az iskolai nevelést foglalja magába, hanem a vállalati oktatást és a szakképzéseket is. Mint az EU egyik oktatáspolitikai prioritása, rendkívüli mértékben felértékelődött ez a terület, és hozzá kapcsolódóan az emberi erőforrással való jó gazdálkodás kutatása is.

11. **Globalizálódás**, és ezzel együttjáróan az angolszász befolyás növekedése az oktatáskutatásban, melyet csak erősít az angol nyelv térhódítása. Nemzetközi kutatási programok indultak, mint például az OECD és az EU indikátorrendszerei. Jelentős fejlemény továbbá az EU (nem deklaráltan) közös oktatáskutatási politikája, az Európai Bizottság oktatáskutatás fejlesztését célzó programjai.
12. **Kialakult és folyamatosan növekszik az oktatáskutatás piaca:** versengés folyik a pályázatokon elnyerhető támogatásokért, ugyanakkor a szereplők között minőségi különbségek vannak. Számos kutatás folyik a felsőoktatási reformok kapcsán: szakképzési kutatások, a munkelő-piaci igényekkel kapcsolatos kutatások. Egyre változatosabb azok köre, akik ezekben a kutatásokban részt vesznek; nem mindannyian az akadémiai közösség tagjai, hanem szakszervezeteknél, pártoknál, civil szervezeteknél dolgozók, avagy multinacionális cégek alkalmazottai. Az oktatáskutatási szolgáltatások növekedésének oka továbbá, hogy ez a szolgáltatás a nemzetközi piacon jól értékesíthető termékké vált.
13. **A modern innovációs gondolkodás hatása az oktatáskutatásra:** a gazdasági és társadalmi fejlődés egyik legfontosabb motorjává vált, s beépült a kormányzati politikákba. A tudás fogalma átértékelődött, már a gyakorlati, nem explicit tudást is magában foglalja. Átalakultak a tudomány és a gyakorlat kapcsolatáról vallott nézeteink is, az oktatást sokszereplős, komplex modellként fogjuk föl. A gazdasági szereplők meghatározó pozíciót értek el az oktatáspolitikai területén, s az tudománypolitikából innovációs politikává alakult át.

Tanulmánya végén Halász Gábor a hazai oktatáskutatásra reflektálva arra a következtetésre jut, hogy a magyarországi neveléstudománynak alkalmazkodnia kell az elmúlt néhány évtizedben a világban létrejött változásokhoz. Jó lenne, ha jelentések készülnének az oktatáskutatás globális trendjeiről, oktatáskutatási fórum alakulna, ahová más területek képviselői is bekapcsolódhatnának, rögzítenék a minőséggel és a különböző paradigmákkal kapcsolatos alapelveket, alakulna egy oktatáskutatási szövetség, és végül az oktatáskutatás megtalálná a helyét a nemzeti innovációs politikán belül.